



ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК З ВІДВІДУВАЧЕМ НА ПРИКЛАДІ ВИСТАВКОВОГО ПРОЕКТУ «АЕРОПОРТ. ПЕКЕЛЬНА СМУГА...»

Реалії опаленого війною українського сьогодення змусили науковців Музею розширити хронологічні й тематичні рамки досліджень, наукового комплектування фондів і виставково-експозиційної роботи. У нашому лексиконі з'явилися нові для нас назви і терміни «гібридна війна», «АТО», «Іловайський котел», «кіборги»... Війна на Сході України увірвалася в наше життя і не відпускає ось уже понад три роки. Увесь цей час музейні співробітники стежать за подіями на фронті, збирають артефакти, що свідчать про мужність і звитягу українських військовиків, які відстоюють територіальну цілісність України. Наразі колекція з цієї теми налічує понад 4 тис. музейних предметів. З ними відвідувачі музею мали можливість ознайомитися в експозиціях десятиох виставок, які об'єднав проект «Україна. Реалії сучасної війни». Знаковою серед них стала виставка «Аеропорт. Пекельна смуга...», відкрита в січні 2016 р. до річниці героїчної та трагічної оборони Донецького аеропорту (ДАПу).

Матеріали для виставки надходили поштою, привозилися волонтерами. Були охоплені всі регіони України. Батьки, дружини та побратими передавали до музею найдорожче, що залишилося на згадку про загиблих оборонців аеропорту, – фотографії, документи, особисті речі. З різних куточків країни, де нині служать або мешкають демобілізовані захисники донецької твердині, надходили їхні фронтіві реліквії.

Упродовж двох тижнів було зібрано понад 400 експонатів, які належали 53 «кіборгам». Серед них – перший загиблий захисник аеропорту Дмитро Андрусенко, наймолодший з оборонців аеропорту та наймолодший, наразі, Герой України 18-річний полеглий Сергій Табала. Його особисті речі передав дідусь, який є активістом патріотичного руху у Сумах. Під час дослідження окремих епізодів оборони летовища були зібрані матеріали загиблих 21 липня 2014 р. танкістів. Серед них – командир танка Герой України Олександр Лавренко, який перед загрозою полону та захоплення бойової машини підірвав себе гранатою.

Відгукнулася на ініціативу Музею і мати убитого бойовиками в полоні Героя України Ігоря Брановицького, яка передала його нагороди та особисті речі. Із м. Дружківка Донецької області, місця дислокації 81-ї десантно-штурмової бригади, «Новою поштою» надіслали матеріали загиблих «кіборгів» та бійців, які вистояли в той час і наразі продовжують боронити країну.

За активного сприяння й підтримки командування 3-го окремого полку спецпризначення і особисто Героя України Олександра Трепака (легендарного «Редута!»), вдалося зібрати матеріали всіх спецпризначенців полку, загиблих у ДАПі. З Кропивницького був доставлений позашляховик «кіборгів» – «ISUZU TROOPER». Зрешечений кулями та уламками автомобіль, який розпочав свій «бойовий шлях» в аеропорту в серпні 2014 р., бійці 3-го окремого полку спецпризначення вважають повноправним членом своєї частини. Адже саме цим автомобілем у ніч із третього на четверте жовтня 2014 р. були евакуйовані та доставлені до місця постійної дислокації останні бійці 3-го окремого полку спеціального призначення, які перебували в аеропорту без ротацій із квітня 2014 р.

Паралельно зі збором матеріалів надзвичайно швидкими темпами йшов процес створення виставки. Обстановка на творчому майданчику іноді нагадувала фронтіву. І ось настав день «Х».

20 січня 2016 р. експозиція прийняла своїх перших відвідувачів. А всього за час дії проекту до виставкової зали завітали 293 тис. осіб. Учасники бойових дій, пересічні громадяни України – представники всіх соціальних категорій, гості з близького і далекого зарубіжжя.

Виставка змусила відвідувачів думати, визначати характер війни та свою позицію щодо подій, кожен, читаючи експозицію, бачив у ній щось своє. Люди «спілкувалися» зі своїми сучасниками, які ще вчора жили по сусідству, сиділи за однією партою, ходили одними вулицями... Експозиційна площа виставки стала справжнім тестом на українську ідентичність. Тут згадували загиблих, розмірковували над сучасним та мріяли про майбутнє; військовики зустрічалися зі своїми побратимами, школярами й студентами з усієї України.

Тривалі спілкування з відвідувачами в експозиції, аналіз книги відгуків, яка стала книгою роздумів, книгою скорботи і пам'яті, книгою вдячності та гордості, дозволяють стверджувати, що музейники, які вклали в експозицію свою душу, й особисто переживали за кожного Героя та його родину, зуміли «достукатися» до людських сердець та донести першочергові завдання проекту. А саме: сприяння формуванню національної свідомості, виховання почуття патріотизму, збереження пам'яті про загиблих і поваги до живих захисників української землі, розповсюдження правдивої інформації про події на Сході України серед світової громадськості.

Вражаючі історії та людські долі героїв експозиції не залишили байдужими відвідувачів виставкового проекту. Про це свідчить запис викладачів Університету імені Бориса Грінченка: *«...Незважаючи на те, що темою її стала одна з найтрагічніших сторінок української історії, виставка не справляє гнітючого враження, а навпаки, породила почуття великої гордості за мужність, героїзм, відданість наших хлопців. Такі заходи дуже необхідні для становлення й логічного розвитку патріотизму в людях різного віку, а ця виставка, крім того, запевняє нас, що в житті є речі й ідеали, які важливіші за власне життя».*

«Громадяни України, Вільної України» – так підписалися під своїми враженнями представники волонтерської групи «Материнський оберіг» із Києва: *«Стояли. Плакали. Низько схиляємо голови перед мужністю й героїзмом українських воїнів, що билися і б'ються проти російських загарбників під знаменами України, Грузії, Білорусі, Чечні... Слава і живим, і тим, хто віддав своє життя за нашу свободу...».*

242-денну оборону летовища порівнювали з визначними історичними подіями минулого: *«...Про наші українські Фермопіли мають пам'ятати нащадки, всі живі нині – завдячують хлопцям, які поклали голови в ДАПі. Вони померли, аби ми могли продовжувати їхню боротьбу».*

Зі словами вдячності зверталися люди до тих, хто боронив країну в ті дні, та до організаторів даного проекту. *«Як би хотілося обійняти й подякувати кожному захиснику нашої України! Дякую Вам, рідні, за Ваш Подвиг і наші Життя!.. Так хочеться, щоб це пекло якнайшвидше закінчилося., щоб Ви повернулися до своїх сімей – живими! Ніколи не забуду, ніколи... Чи зможу пробачити ворогам за життя?! Не знаю! Пішли найкращі... Слава Україні і її Героям Слава!..»* – киянка Ксенія.

Наведемо ще декілька роздумів, які не потребують коментарів:

«Минув рік із часу трагічних подій у Донецькому аеропорту. Та біль не вщухає. Плачуть очі... Плаче серце... Вічна пам'ять Героям, що поклали свої молоді життя за Україну. Подяка організаторам виставки. Україна житиме, бо сповнена наша земля Героями!» – пише інша жителька Києва.

«Я не зможу Ніколи зрозуміти те, що переживає воїн.., те, що він відчуває в останню мить життя і що проноситься в нього перед очима. Але я Ніколи не забуду те, що Він зробив для мене... Дякую організаторам за велику працю», – Ірина з Черкас ділиться своїми емоціями.

«Дякуємо, що є такі люди, як ви. Ті, хто на фронті, – роблять наше майбутнє, а ви – зберігаєте пам'ять про це! Дякуючи вам, усі, хто не знав, – дізнаються, а ті, хто знає, – не забудуть! Дякую! Зачепило до сліз! Благослови, Боже, Україну!..»

«Пам'ять – це найдорожче, це найважливіше в побудові нової держави», – написав боєць 57-ї окремої мотопіхотної бригади Володимир. Очевидно, цей проект був потрібний військовикам, побратимам загиблих, усім тим, хто захищав і захищає Україну від російської агресії. Хвилюючі емоції та переживання викликала експозиція в Героя України полковника Олександра Трепака, який командував обороною аеропорту: «Від себе особисто та від усіх моїх хлопців хочу виразити щире вдячність за наші душі та життя, за ту віру, яку ви в нас вселяєте, за ту велику роботу, якою ви надихаєте нас на праве діло. Ми відпрацюємо та обов'язково переможемо! Дякуємо вам!»

«Дякую людям, які не дадуть забути те, до чого були не готові. Якщо запитують чи є Бог, я скажу, що його бачив...» – поділився думками боєць із позивним «Кліщ».

Побачене викликало в бійців болючі спогади про війну. Боєць 74-го окремого батальйону розвідки з позивним «Грішник» згадував: *«Не забути це пекло ніколи... Боляче, мурашки по шкірі від спогадів! Пам'ятаю все, ніби вчора... Дякую організаторам виставки – люди бачать, пам'ятають усіх загиблих! Дні, що пройшли там, недаремні».*

Уже три роки українці зі зброєю в руках відстоюють територіальну цілісність своєї Батьківщини, а назвати події на Сході України російсько-українською війною в Україні наважуються не всі. «АТО», «громадянська війна», «збройна агресія Росії», «гібридна війна» – такі терміни частіше за все лунають навколо. Журналіст Сергій Лойко у своїй книзі «Аеропорт» написав: *«...Нікому не потрібна була ця війна. І все-таки вона сталася». Власними думками щодо злочинного характеру війни поділилися й відвідувачі виставкового проекту. Тетяна з Харкова чітко визначилася: «...Сподіваюся, з часом війна отримає свою назву **російсько-української війни**, а не сором'язливе АТО». Пан Микола з Дніпра пише: «Дуже важко, дуже жаль, що загинули саме ті патріоти, які могли б ще багато доброго й корисного зробити для нашої України... Хочеться вірити, що всі, хто відвідав цю виставку захисників Української Держави, все ж зрозуміють, що це не громадянська війна, а **визвольна війна від путінської окупації**...». Чітко визначають агресора й інші відвідувачі: «Страшно! – Каже моя дитина. – Вічна слава нашим українським героям! Вічна пам'ять усім загиблим! Боже, звільни від окупації росіян нашу Неньку-Батьківщину!..»*

Чи можна пробачити ворогові? – Важке запитання, відповідь на яке шукали наші співвітчизники й у стінах Музею. *«Дякую Вам за те, що допомагаєте зрозуміти, що зараз відбувається. У такі моменти справді починаєш обіцяти собі, що ніколи в житті не пробачиш ворогові. Ніколи». «Сьогодні, 06.02.2016 р., я переоцінила і по-новому побачила ту війну, яка триває в даний час в Україні. Мій*

чоловік також є учасником і солдатом у цій війні...» – ділиться думками мешканка Дніпропетровщини.

Люди продовжують жити з болем у душі. *«Як страшно! Адже гинули й гинуть кращі люди, і неможливо зрозуміти, що нам ділити, адже Україна – наша Батьківщина! І борються хлопці за цілісність, за майбутнє! Не вистачає слів вдячності за все, що тут зібране, адже це історія Героїв! І страшно, що до цього часу вбивають і стріляють мирних жителів, хлопців!..»*

«...Жива історія. Навіть можна доторкнутися, – читаємо серед відгуків. – Такі музеї необхідні, щоб, побачивши, усвідомити: «Не допусти, Боже, війни!» у будь-якому її прояві. Час минає – рани заживають. Пам'ять – вічна! Україно, ти сильна!»

Серед героїв виставки – луганчанин Роман Бочаров. Ще в лютому 2014 р. він вступив до лав патрульного батальйону міліції особливого призначення «Тимур», який намагався зупинити сепаратистські настрої в м. Щастя Луганської області. Після розгрому батальйону спецпідрозділами ГРУ РФ Роман вивіз свою родину з рідного міста до Дніпра, а згодом – до Києва. А сам упродовж двох років безперервно був у зоні бойових дій на Сході України. 1 січня 2016 р. його життя обірвалося. Дружина і троє доньок залишилися без підтримки рідної людини і далеко від рідного Луганська, який наразі є тимчасово окупованим Російською Федерацією. Біль втрати, туга за рідним домом читалася в очах Романової дружини під час відкриття виставки. А скільки таких вимушених переселенців-патріотів нині по всій Україні! Тих, хто жодної секунди не сумнівався, що Донбас і Крим – це Україна. Ми почули крик їхньої душі. *«Я з Луганська. Українка. Дуже боляче і сумно дивитися й усвідомлювати все, що відбувається. Багато друзів і знайомих пішли відстоювати протилежну сторону. Вірю. Надіюсь на те, що наша країна буде воістину незалежною. Дякую за правильно висвітлені ситуації та історії нашого життя...»*; *«Я з Луганська. І я мрію повернутися додому – в Український Донбас!»*; *«...Ми, кримські українці, чекаємо на наших солдатів у Криму. Крим – Україна!»*

Як сприймають події в Україні поза її межами? Чи знають іноземці взагалі що відбувається на Сході України? Донести до всього світу правду про війну в Україні також було одним із завдань виставкового проекту «Аеропорт. Пекельна смуга...». Туристи з Білорусі, Великобританії, Іспанії, Канади, Латвії, Словаччини, США, Туреччини, Фінляндії та інших країн, які відвідали експозицію виставки, були вражені мужністю українських військових у боротьбі за цілісність держави; закликали нас, українців, берегти пам'ять про захисників та бажали миру Україні.

«Так, це надзвичайно вражає! Безстрашність хлопців, коли вони вирішили допомогти зберегти свою Батьківщину, якщо в той момент це був лише

аеропорт... Хлопці – Герої! Тоді, коли всі нормальні люди замерзли б, вони йшли і робили свою справу... Дякуємо їм і молимося, щоб це якнайшвидше закінчилося», – такі слова залишила туристка з Риги (Латвія).

Фелікс із Німеччини написав: *«Ніколи не забувайте солдатів, які боронили свої домівки, свою країну і Свободу Європи від брутального диктатора...»*. З відгуку англійського туриста: *«...Жахливі фото з війни на Донбасі, які ми не бачимо в Англії»*.

Перегукуються думки американців. *«Це дуже вражаючий музей, який показує жахливі і трагічні війни. Людство повинно пам'ятати і думати, якими важливими є Свобода, Демократія і Мир...»* – поділився враженнями один із них. *«Мені шкода всіх утрачених життів у боротьбі в Україні»*, *«Ми досі молимося з вірою в тебе, Україно! Хай Бог буде з тобою і врятує тебе в цьому конфлікті»*, – написав житель Техасу (США).

«Миру Україні! Завжди з вами! – 9.07.2015 р.», – залишив запис відвідувач із Білорусі.

Важко дивитися в очі воїну, який утратив побратима в бою; важко бачити сльози матерів, дружин і дітей загиблих героїв, неможливо змиритися з тим, що Україна втратила і втрачає своїх синів. Для кожного із творців виставки ці втрати – особистий біль. Неможливо забути той день, коли ми отримали звістку про загибель одного з героїв виставки – розвідника 81-ї десантно-штурмової бригади Стаса Дерев'янка... Аби вшанувати його пам'ять, до експозиції приходили побратими, друзі ділилися своїм особистим болем: *«Дякую за подвиг Ваш, Герої України!.. Стасе, дуже сумуюмо і серце болить, дуже тебе не вистачає, дякуємо тобі за твій подвиг!»*. Вражають і слова-звернення до загиблого татуся: *«Папулічка, Байненков Борис Миколайович. Дякую, що подарував мені життя, спасибі за все... Я тебе дуже люблю і сумую!!! Нам тебе не вистачає! Вічна пам'ять тобі і твоїм побратимам!»*. Переглянуті матеріали глибоко вразили, змусили поділитися сокровеним і ще одну відвідувачку: *«Виставка довела мене до сліз... 31.01.2016 р. я втратила дорогу мені людину. Це був більш, ніж друг... Завжди пам'ятатиму його і всіх, хто з ним служив на шахті Бутівка... Анатолій Гаркавенко, позивний «Морячок»... Мама так і не діждалася його... Знаю, що він так само береже мене, маму і нашу країну...»*. Думками свого загиблого сина-«кіборга» Героя України Сергія Колодія, поділилася мати Наталія Миколаївна: *«Нам потрібно стати на захист нашої країни. Ми переможемо, і у нас все буде добре!»*. Так, ми віримо в це!

Перед пам'яттю тисяч загиблих на Донбасі ми повинні зберегти Україну єдиною, незалежною і соборною державою та завжди пам'ятати ціну, яку ми платимо щодня за мир. *«Я б усі ці обличчя крупним планом виставила перед*

Президентом на вході, щоб він щодня перед виконанням своїх обов'язків дивився їм у очі!» – такими емоційними словами передала свої враження пенсіонерка з Чернівців. Погоджуємося, але додаємо: щодня дивитися в очі тим, хто став нашим сумлінням, має кожен із нас.

Ще одне питання підняли відвідувачі – створення музею, присвяченого війні на Сході України. *«Не робіть цей зал «тимчасовим». Нам надзвичайно дорога ця пам'ять: кожен прапор, кожна фотографія, кожна «тільняшечка» наших хлопців»,* – залишає трепетний заклик Катя-волонтер.

Про те, що люди відчують потребу в таких експозиціях, свідчить і той факт, що за час роботи виставки музейна колекція поповнилася комплексами матеріалів вісьмох «кіборгів», які були передані родинами загиблих або самими бійцями.